

Q&A thema 4:

Met doelsturing werken aan de toekomst.

Wat is nitraat en waarom is dit een urgent thema?

Wat is momenteel de stand van zaken rondom het thema nitraat en doelsturing?

Op dit moment wordt het 8e Actieprogramma Nitraatrichtlijn ingevuld. Het doel daarvan is om nitraat in grond- en oppervlaktewater te verminderen en te voorkomen. Nitraat is een verontreinigende stof in drinkwater en het milieu. In april heeft minister Wiersma de contouren van het 8e APN geschetst. Hierin zal voor de periode 2026-2029 een ingroepad voor bedrijfsgerichte doelsturing worden opgenomen, die gericht is op de verbetering van de grondwaterkwaliteit. Momenteel wordt door het ministerie van LNVN, in overleg met sectorpartijen, een uitwerking gemaakt van die doelsturingssystematiek. Het ingroepad in het 8 e APN wordt gezien als een voorbereiding op het 9 e APN. De bedoeling is om daarin volledige over te gaan op doelsturing.

Wat houdt doelsturing in?

Kort gezegd kun je er in het 8 e APN voor kiezen om vrijwillig deel te nemen aan doelsturing. Als je deelneemt, dan betekent dit dat je moet kunnen aantonen of er in het najaar risico is op uitspoeling van nitraat naar het grondwater. Daar staat ook iets tegenover: bij aantoonbaar goed resultaat krijg je een vrijstelling op generieke maatregelen uit het APN. Als je ervoor kiest om niet deel te nemen, dan zul je -net als nu- aan de generieke verplichte maatregelen moeten voldoen. Momenteel wordt door het ministerie van LNVN, in overleg met sectorpartijen, een uitwerking gemaakt van de doelsturingssystematiek. De manier van meten, drempelwaarden, maar ook de bepaling van de generieke maatregelen waarop vrijstelling verleend kan worden, zijn daar onderdeel van.

Wat zijn de gevolgen als we dit probleem niet zelf aanpakken?

Doelsturing biedt de basis voor de omslag van generieke maatregelen, zoals oogsten voor 1 oktober of een verplicht 1:4 rustgewas op zand en lössgrond) naar

verantwoordelijkheid en vakmanschap van de ondernemer. Als de doelen niet gehaald worden, dan blijven deze generieke maatregelen van kracht en worden ze mogelijk verder aangescherpt. Met een proactieve aanpak kunnen we én stikstof optimaal benutten én vergaande generieke maatregelen zoals teelverboden en meer kalenderlandbouw voorkomen en ook in de toekomst mooie gewassen blijven telen. Het is belangrijk om verantwoordelijkheid te nemen voor ons eigen aandeel nitraatuitspoeling naar het grondwater en deze te verminderen.

Wat betekent doelsturing in de praktijk voor de teler en op welk doel moet je als teler gaan sturen als je deelneemt aan doelsturing?

Als je deelneemt aan doelsturing bepaal je zelf hoe je het doel haalt, met maatregelen die het beste aansluiten bij jouw bedrijfsvoering en waarbij je zelf het juiste moment en de juiste plaats kiest. Dit doe je vaak in samenspraak met andere partijen in de keten. Ook voor hen is het belangrijk dat teelten in Nederland kunnen blijven plaatsvinden. Binnen de Sectoraanpak Nitraat zijn de N-mineraalmetingen op perceel niveau de basis voor doelsturing. Per grondsoort gaat een drempelwaarde gelden voor het N-mineraalgehalte, gemeten volgens een geborgd protocol, op 0-30-30-60 en 60-90 cm diep. De beoordeling gebeurt op basis van het driejarig gemiddelde van de N-mineraalmetingen. Op die manier worden de effecten van extreme weersomstandigheden of teelten met een relatief hoge uitspoeling uitgemiddeld over meerdere jaren.

Waarom passen we doelsturing toe op basis van meetresultaten en niet op berekeningen (zoals dat in andere sectoren wel gebeurt)?

Het N-mineraalgehalte in de bodem op 0-90cm diepte, is een relatief goede voorspeller om te bepalen of er risico is op uitspoeling naar het grondwater en biedt telers concrete waarden om op te sturen. Berekening van het stikstofbodemoverschot op basis van input en output, is nuttig voor het maken van een bemestingsplan en helpt de meetresultaten te duiden. Voor een goede berekening zijn vaak specifieke gegevens nodig (bijvoorbeeld de hoeveelheid stikstof die wordt afgevoerd in het geoogste gewas op perceelsniveau), die lang niet altijd bekend zijn in de akkerbouw en vollegrondsgroenteteelt. Om die reden wordt vaak gerekend met forfaitaire (vaste) waarden. Dat maakt de berekening van het stikstofbodemoverschot op bouwland een minder goede voorspeller van de uitspoeling naar het grondwater dan een N-mineraalmeting. Ook is een N-mineraalmeting minder fraudegevoelig dan een berekening van het stikstofbodemoverschot.

Wat zijn de verschillen in doelbereik; waar zitten we ongeveer met N-minnen, en waar moeten we zitten?

De Nmineraal 0-90 is een indicator van het risico op overschrijding van norm voor nitraatconcentratie in het bovenste grondwater. Hierbij worden per grondsoort drempelwaarden gehanteerd. Zit je onder de drempelwaarde dan is aannemelijk dat de nitraatconcentratie aan de geldende norm voldoet. Zit je er boven dan kan er ook sprake zijn van een overschrijding. Op droge zandgronden zal verreweg het grootste deel van de Nmin 0-90 in de winterperiode uitspoelen. Op natte veengronden kan de aanwezige minerale stikstof ook bv via denitrificatie vervluchtigen. In die gevallen zal dan ook slechts een deel van de Nmin uitspoelen waardoor de drempelwaarde voor het voldoen aan de norm voor grondwaterkwaliteit hoger uitvalt. Op dit moment zit er veel prioriteit bij het actualiseren/vaststellen van de drempelwaarden per grondsoort. Het ministerie van LVVN heeft hiervoor een opdracht gegeven aan de WUR

Wat zou dit in de toekomst kunnen betekenen voor ondernemers?

Afhankelijk van bouwplan en de uitspoelingsgevoeligheid van de grond waarop akkerbouwers telen kan het zijn dat op een andere manier moet worden bemest om de grondwaterkwaliteitsdoelen te halen. De Nmin 0-90 gaat ons dat inzicht verschaffen. Ook kan het zijn dat er meer aandacht moet komen voor het succesvol telen van vanggewassen. In veel gevallen zal echter ook de Nmin 0-90 aantonen dat de telers het gewoon al goed doen en dat er geen veranderingen in het teeltmanagement nodig zijn.

Wat houdt de Sectooraanpak Nitraat in?**Wat houdt de Sectooraanpak Nitraat in?**

Met de Sectooraanpak Nitraat werken BO Akkerbouw en haar leden samen aan ketenbrede acties om de uitspoeling van nitraat naar het grondwater terug te dringen. De Sectooraanpak Nitraat bestaat uit drie pijlers: kennis & inzicht, meten & monitoren en effectief sturen op emissies: 1. Kennis & Inzicht, 2. Meten & Monitoren, 3. Effectief sturen op emissies.

Wat houdt de 1^e pijler: Kennis & Inzicht in en welke onderzoeken worden hiervoor uitgevoerd?

Met de pijler kennis & inzicht zorgen we voor bewustwording in de sector. En voeren we onderzoek uit en verspreiden we actuele kennis over bijv. stikstofopname, gewasgroei en de invloed van het eigen handelen op de nitraatuitspoeling. Er worden verschillende onderzoeken in verschillende gewassen uitgevoerd. Een mooi voorbeeld is de PPS-Slimmer met Stikstof. In deze PPS wordt o.a. gekeken naar de stikstofinhoud van gewasresten en de nalevering

hiervan op volgteelten. Ook vind er onderzoek plaats naar de stikstofopname en nalevering door vanggewassen/groenbemesters. In algemene zin kun je stellen dat de focus in het nieuwe onderzoek wat is verschoven tov eerder onderzoek. Het was gebruikelijk om bij de oogst van een gewas de balans op te maken. Wat is de opbrengst, hoe is de kwaliteit? Einde proef! Nu komt daar een belangrijk aspect bij: hoeveel minerale stikstof is er nog in het bodemprofiel aanwezig, maw hoe scherp is er naar gewasbehoefte bemest, en wat gebeurt daarmee tussen de oogst en het volgend teeltseizoen.

Wat houdt de 2^e pijler: Meten & Monitoren in?

Pijler 2 is het meten & monitoren van de minerale stikstofvoorraad (0-90 cm) in het najaar, volgens een geborgd meetprotocol op perceelniveau. De teler kan op basis daarvan maatregelen nemen om nitraatuitspoeling te voorkomen. Om rekening te houden met het bijv. effect van weersomstandigheden en gewasverschillen, wordt in de doelsturingssystematiek uitgegaan van een 3-jarig gemiddelde.

Waarom starten we dan nu al met deze aanpak en metingen?

Het is van belang om voldoende tijd te hebben om te laten zien dat doelsturing een effectieve aanpak is en zo (extra) generieke middelvoorschriften zo veel als mogelijk te voorkomen. Met de Sectoraanpak Nitraat willen we in het najaar van 2025 grootschalig N-mineraal metingen gaan uitvoeren. Op die manier kan geleerd worden van de metingen, gewerkt worden aan minder uitspoeling waar nodig, en ook kan de doelsturingssystematiek van het ministerie van LNV getest en verbeterd worden vóór aanvang van het 8e APN in 2026.

Wat houdt het meetprotocol in en waarom is een gezamenlijk meetprotocol van belang? Wat betekent dit (meetprotocol) concreet voor akkerbouwers?

Bodems kennen van nature vaak veel variatie. Om dus een representatief beeld van een perceel te krijgen moet je via strikte voorschriften een monster nemen.

Hoeveel submonsters moet je nemen om tot een monster te komen? Waar moet je steken? Hoe ga je met een monster om, welke analysemethode pas je toe.

Voor de akkerbouwers biedt het officiële meetprotocol een stukje zekerheid dat de uitslag ook daadwerkelijk representatief is voor het perceel dat bemonsterd is.

Wat kunnen ondernemers hiermee? Wat zijn de kosten-baten ontwikkelingen in de toekomst?

Wat het de telers oplevert of kost hangt af van hun specifieke bedrijfssituatie. Bij een bedrijf met enkel graan zal de N-mineraal analyse geld kosten terwijl bij een verplicht rustgewas dat niet aan de orde is. Bij meer intensieve bouwplannen zal

vrijstelling van het verplichte rustgewas (bij bewezen meerjarige goede resultaten) snel heel veel meer opleveren dan de kosten van de bemonstering

Wat houdt de 3e pijler in, en wat is de rol van verschillende (keten)partijen in het ondersteunen van doelsturing?

Pijler 3 is het sturen op gerichte emissiereductie vanuit de keten, met als doelstelling de verbetering van de stikstofefficiëntie in de akkerbouw met 10% in de periode t/m 2029. Ook hier hebben ketenpartijen een belangrijke rol is. Waterkwaliteit is niet alleen een opgave voor telers, maar voor de hele keten. Als er niet meer goed geteeld kan worden, dan heeft dat ook gevolgen voor de verwerkende industrie. In de aanpak hebben de ketenpartijen dus ook een rol. Zij kunnen telers ondersteunen door de N-mineraalmetingen te financieren en te zorgen voor kennisuitwisseling, maar ook door over te gaan op meer stikstofefficiënte rassen.

Wat kun je doen met rassenkeuze?

De verwachting is dat er grote verschillen zijn in N-efficiëntie tussen rassen, maar op dit moment is er ook nog veel onduidelijk over hoe groot die verschillen werkelijk zijn. Ook hier gaan ons de N-mineraal bemonsteringen veel inzicht geven. Leidt het lagere N-bemestingsniveau bij de N-efficiënte rassen tot een lagere N_{min} 0-90 na de oogst? Of is het niet zozeer de stikstofgift die een ras efficiënt maakt maar is het juist de N_{min} 0-90 die bepaald of een ras efficiënt is?

Is de sectoraanpak alleen voor akkerbouwers?

Deze sectoraanpak is er niet alleen voor akkerbouwers; het staat open voor alle telers van bouwland, inclusief andere plantaardige sectoren en de dierlijke sectoren (o.a. snijmais, bloembollen, tijdelijk grasland). We zien in de aanpak ook veel mogelijkheid voor samenwerking tussen akkerbouwers en veehouders. Zo is tijdelijk grasland een geschikt onderdeel van een duurzame vruchtwisseling. Er zijn bijvoorbeeld grote verschillen tussen aardappelrassen als het gaat om stikstofefficiëntie.

Vragen vanuit de praktijk

Hoe wordt er rekening gehouden met weersomstandigheden in doelsturing?

Bij doelsturing gebeurt de beoordeling op basis van het driejarig gemiddelde. Op diemanier worden de effecten van extreme weersomstandigheden of teelten met een relatief hoge uitspoeling uitgemiddeld over meerdere jaren.

Hoe wordt omgegaan met data, met wie wordt dit gedeeld?

Data van N-mineraalmetingen op perceelsniveau zijn eigendom van de teler. Telers bepalen zelf of ze het driejarig gemiddelde N-mineraalgehalte met de overheid

delen. De (akkerbouw) sector richt hiervoor een privaat datasysteem in, in lijn met de Gedragscode Datagebruik Agrifood.

Kan doelsturing er toe leiden dat je meer kan bemesten op goede gronden?

Bij doelsturing gaat het niet om de aangevoerde hoeveelheid stikstof, maar om de hoeveelheid N-mineraal die in het najaar in de bodem achterblijft. Het is belangrijk om te bemesten op basis van de werkelijke stikstofbehoefte van het gewas, mineralisatie uit de bodem en gewasresten optimaal te benutten en uitspoeling te minimaliseren door bijvoorbeeld een vanggewas in te zaaien.

Zal doelsturing leiden tot meer of minder dierlijke mest in de akkerbouw?

Doelsturing leidt niet per definitie tot meer gebruik van dierlijke mest. Het uitgangspunt is de stikstofopname van gewassen, waarbij de teler de meststof kiest die het beste past bij de behoefte van het gewas. Gewassen met een snelle en korte opnameperiode hebben andere meststoffen nodig dan gewassen met een lang groeiseizoen.